

VILLON HANGJA

„Igazságtalan (...), ki a kötött alakban készült költői művek kötetlen fordításait (...) félvállról nézi. Az tartalmilag hívebb lesz a kötött fordításnál (...): amennyiben egyfelül a külső alak dolgában mégis elmarad eredetétől, annál inkább közelítend ahhoz másfelül tartalmilag; s így mind eleget teend annak, ki az eredetit tárgyilag akarja ismerni, mind a kisebb készületű olvasóra nézve a művet hozzáférhetőbbé teendí.” (Toldy Ferenc¹)

Az előttünk járó nemzedékek Villon-képét – legalábbis az életmű gerincét alkotó *Nagy Testamentum* tolmácsolását illetően – három költő-műfordító alakította ki: Mészöly Dezső, Szabó Lőrinc és Vas István. Mindamellettt korántsem azonos értékű fordításokról van szó. A három közül alighanem a Szabó Lőrincé a leglátványosabb, de talán az ő esetében is több a költői bravúr, mint az ihlet. A Szabó Lőrinc-féle Villon versbeszéde szagatottabb, idegebb az eredetinél, amely egyszerűbb, nyersebb, természetesebben gördülő.

A három fordító közül sokszor Szabó Lőrinc tolmácsolása áll legtávolabb az eredetitől, bár az ő szövegértése egy hajszállal jobb a Vas Istvánénál, egy fokkal rosszabb viszont a Mészöly Dezsőénél. Ezzel szemben a Vas István-féle Villon „urbánusabb”, modernebb, „simább”. A versbeszéd önálló nyugodtabb, kiegyensúlyozottabb, a szóhasználat visszafogottabban archaizáló – és a szöveg stilisztikai szempontból egyöntetűbb, és ez javára válik a fordításnak. Ami Mészöly Dezső Villonját illeti, bár kétségtelenül ügyes munka, a fordítás a szélsőséges archaizálás miatt egy kicsit harsány, túlszínezett, ha nem csiricsaré.

¹ Toldy Ferenc: „A műfordítás elveiről” (1843), in Józán Ildikó (szerk.): *A műfordítás elveiről. Magyar fordításelméleti szöveggyűjtemény*, Balassi Kiadó, 2008, 147.

A három fordítás nagyjából azonos időben készült (a Szabó Lőrinc² és a Vas Istváné 1940-ben, a Mészöly Dezsőé 1942-ben³). A szövegértelmezés tévedéseiről, a fordítói melléfogásokról itt nem szeretnék részletesen beszélni;⁴ mindenesetre tény, hogy mindhárom munka az egy évszázaddal ezelőtti filológiai eredményekre épít. Míg Szabó Lőrinc a bő jegyzetapparátussal ellátott 1927-es Dimier-féle kiadást követi,⁵ Vas István a negyvenes években legmegbízhatóbbnak számító 1923-as Thuasne-féle kiadást használta⁶, és Mészöly Dezső is a Thuasne-féle kiadást tartotta szem előtt, jóllehet fordításának későbbi átdolgozásakor már André Mary 1962-es kiadású (de először 1951-ben közreadott) Villonját⁷ vette alapul. Csakhogy az azóta megjelent szövegkiadások és kommentárok fényében ma már sokkal jobban értjük a szöveget, és a múlt század húszas éveiben még homályos célzásokat, utalásokat is sokkal világosabban látjuk.

Mindezek alapján úgy érzem, megérett az idő a francia költő újrafordítására. Ezzel kapcsolatban azon is érdemes alaposabban elgondolkodni, mi adhat többet Villonból, a szöveget híven követő rímtelen fordítás-e, amihez azért könnyű a formát hozzáképzelné, vagy az a formai hűségre törekvő fordítás, amely a kényszerek miatt csak elmosódottan adhatja vissza a jelentésnek az eredetiben világosabb körvonalait. Ezért merült fel bennem kísérletként az ötlet, hogy prózafordító létemre visszafogottan és dísztelenül, csakis szöveghűségre törekedve fordítsam újra a francia költőt. Meggyőződésem, hogy a nemegyszer homályos vagy követhetetlen, de kétségtel-

² Szabó Lőrinc fordítását illetően l. *François Villon összes versei*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1974.

³ François Villon: *A nagy testamentum*, fordította, a bevezető tanulmányt és a jegyzetet írta Vas István, Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1957; *A teljes Villon* Mészöly Dezső fordításában, kísérő tanulmányokkal és függelékkel, Magvető Kiadó, Budapest, 1980. Nem tartoznak ide Faludy György „átköltései”, ezek ugyanis nem fordítások, hanem variációk egy-egy Villon-témára.

⁴ Erre nézve lásd Ádám Péter: „Ihlet és filológia”, in *Revue d'Études Françaises*, N°15 (2010), 77–84.

⁵ Louis Dimier: *Oeuvres complètes de Villon*, Librairie Delagrave, Paris, 1927.

⁶ François Villon: *Oeuvres*, 3 köt., éd. par L. Thuasne, Paris, Picard, 1923.

⁷ François Villon: *Oeuvres publiées avec préface, gloses et notices sur tous les personnages cités et sur les particularités du temps*, par André Mary, Paris, Classiques Garnier, 1951.

lenül csengő-bongó formahű fordítások után a XXI. század olvasója nagyon is kíváncsi ennek a – Gyergyai Albert kifejezésével élve – „dallamos farkas-üvöltésnek” a csiszolatlanul nyers hangjára.

A fordítással semmiképpen sem szeretnék vetélkedni három költővel, akiknek patinás munkájuk ma már klasszikusai a hazai fordításirodalomnak. Mindössze az a célom, hogy a lehető leghívebben tolmácsoljam a francia szöveget. A pontosság kedvéért még a jambikus lejtésről is lemondtam. A villoni oktávákat rímtelen sorokban adom vissza. Eredetileg 10-11-10-11-es szótagszámú sorokra gondoltam, de később, baráti tanácsra, ezen a kötöttségen is lazítottam, és az itt bemutatott kilenc oktávát nyolc és tizenkettő közt változó szótagszámú sorokban adom vissza.⁸ Az alábbiakban a *Nagy Testamentum* hét jól ismert oktáváját mutatom be rímtelen fordításban, a CLIX-től a CLXV-ig. A fordítás a Jean-Claude Mühlerthaler által rekonstruált eredeti szöveget követi,⁹ amely sok szempontból eltér Jean Rychner és Albert Henry szövegváltozatától. Fordításomban a mai magyar köznyelvet tartom szem előtt.

⁸ Aligha lett volna merszem ebbe a munkába belevágni Nádasy Ádám nagyszerű Dante-fordítása és baráti biztatása nélkül. Emellett az is adott valamennyi hátszelet, hogy Villon műveit ma már sok más nyelvre, például angolra és olaszra is rímtelen sorokban fordítják.

⁹ François Villon: *Lais, Testament, Poésies diverses; Ballades en jargon*, éd. bilingue Éric Hicks et Jean-Claude Mühlerthaler, Paris, Champion, coll. Champion Classiques, 2004.